

TEORII SOCIOLOGICE DESPRE CARTIERELE MARGINALE ȘI EXCLUZIUNE SOCIALĂ

Ionela Maria BRAȘOVEANU (ION), Ph.D. Student
University of Craiova, Romania

Abstract: Social exclusion is “the procedure by which certain groups are systematically disadvantaged because they face discrimination related to ethnicity, race, religion, sex, sexual orientation, origin, age, disability, migration, place of residence, etc. Discrimination is created either by public institutionalization, such as the legal system, education, health and welfare services, or by social institutionalization, society and individuals.”

To these are added the concentration in areas dominated by poverty, segregated territorially, is added the exclusion from the official labor market, the lack of documents and access to the system of redistribution of welfare. In other words, about a quarter of poor households in poor areas, both in rural and urban areas, are decoupled from the flows of resources, opportunities, communication and information, so they are socially excluded. It is noteworthy that socially excluded households also include children and young people among whom the culture of deviance has begun to develop, which we talked about earlier. Therefore, in a few years from now we will have to deal with a greater number than today of young people and children, victims of the transition, always distressed, without school, without faith, without hope and without chances, at the same time dangerous. for those around them, because they have nothing to lose and do not share the values promoted at the level of society.

Keywords: problema sărăciei; inegalitate socială; excluziune socială; control social; strategia antisărăcie; sărăcie.

Problematika definirii excluziunii sociale

Termenul de „marginal” apare la sfârșitul anilor 1960 , ca urmare a interesului față de atitudinea de refuz față de sistem.

Din perspectivă istorică, termenul se referă la populațiile al căror mod de viață era marcat de vagabondaj, cerșetorie, criminalitate, meserii infame. Numiți „gueux” în Franța, „rogue” în Anglia, „abenteurer” în Germania sau „picaras” în Spania, hoții, cerșetorii, ticăloșii ocupă un loc considerabil în spațiul social.

În lucrarea „Marginalii parizieni din sec. XIV și XV”, Geremek trece în revistă situația nefericită a cerșetorilor, vagabonzilor, criminalilor și prostituatelor, la care se adaugă preoții nesupuși, călugării nomazi, studenții săraci, soldații dezertori și pelerinii ispitiți de diavol.

În altă lucrare, publicată în 1991, în limba franceză, Geremek evocă drojdia societății englezești, din perioada elisabetană; cartierul vagabonzilor cerșetori din vechiul Paris, bandele de aventurieri care bântuiau dincolo de Rhin în timpul Războiului de 30 de ani. Stigmatizarea marginalității este generală. Ea acoperă ca un vâl de infamie o multitudine de situații eterogene și și constituie efectul proceselor de excludere.

Problematika integrării și a excluderii, reacțiile de acceptare și respingere (ținând seama de situații concrete și specificitățile locale), au fost în atenția studiilor. Fiecărui aspect al excluderii îi corespunde vocabular specific: asociali, inadaptați, dar și diverse moduri de

acțiune, private sau publice, organizate în jurul ajutorării sau sancționării, supliciului sau compasiunii.

Excluziunea socială este un termen care a intrat în limbajul curent al politicilor sociale, atât în plan instituțional, cât și în studiul acestora, la nivel academic. Cu toate acestea, nu se poate vorbi despre un consens asupra înțelesului exact sau despre o definiție precisă. Tony Atkinson evidențiază că tocmai acest fapt a contribuit la răspândirea atât de largă a termenului (Atkinson, 1998). Tony Atkinson (1998) a remarcat trei aspecte esențiale în multiplele definiții ale excluziunii: (1) relativitatea, (2) actul excluziunii și (3) dinamica. (1) Relativitatea se referă la condițiile particulare de timp și spațiu ale excluziunii, la specificul grupurilor sociale din spațiul fizic de referință al definirii. Așadar, grupurile afectate de excluziune nu sunt aceleași în America Latină și în Europa de nord. (2) Actul excluziunii face trimitere la incapacitatea persoanei de a depăși prin forțe proprii situația de excluziune. De exemplu, există o diferență între opțiunea de a nu activa pe piața muncii și incapacitatea de a obține un loc de muncă, indiferent de voința individului. (3) Dinamica excluziunii sociale vizează perspectiva de viitor a persoanei, cu posibilitatea extinderii și asupra generației următoare.

În spațiul academic românesc, definiția propusă în Dicționarul de politici sociale se regăsește sub o formă ușor extinsă în articolul tematic din Enciclopedia Dezvoltării Sociale. Potrivit autorilor, excluziunea socială „se referă cu precădere la o situație de eșec privind realizarea deplină a drepturilor cetățenești, atât datorită unor cauze structurale de natură socioeconomică, cât și unor cauze de natură individuală” (Zamfir, Preda, Dan, 2007: 241). Această definiție are o dublă ascendență, respectiv (a) cele patru dimensiuni ale integrării sociale (civică, economică, socială și interpersonală), conform raportului programului Poverty III al UE de la începutul anilor nouăzeci și (b) conceptul de cetățenie a lui T.H. Marshall din 1950 (Preda, 2002). Conform criteriilor de clasificare a definițiilor excluziunii ale lui David Bryne, această definiție s-ar încadra, mai degrabă, în categoria celor „slabe”.

Termenul de „excludere” desemnează acțiunea de respingere a unei persoane dintr-un grup, instituție sau spațiu social. Termenul indică rezultatul acestui proces, fără a preciza de ce, cum, sau de către cine a fost aceasta exclusă. Sărăcia este o experiență a excluderii. Nu este semnificativă trecerea de sub un anumit prag de sărăcie la un moment dat, însă menținerea de durată sub unul sau mai multe praguri este un semn major de excludere.

Termenul de “excluziune socială” a apărut pentru prima dată în Europa unde tendința a fost să se pună accent pe excluziunea spațială. Inițial, politicile s-au orientat pe cei care locuiau în “zone defavorizate” unde condițiile precare de locuit, serviciile sociale inadecvate, slaba reprezentare/voce politică sau lipsa de muncă decentă, au contribuit la crearea experienței de marginalizare.

Excluziunea socială, este un concept construit social și depinde de percepția a ceea ce este considerat “normal”. În țările dezvoltate, de exemplu, excluziunea socială este definită în funcție de statul bunăstării și de ocuparea formală. Excluziunea socială putând fi structurată pe baza ierarhiei și a excluziunii oamenilor pe criterii de rasă sau sex, din punctul de vedere al societății care îi exclude, excluziunea poate apărea ca ceva “normal”. Datorită faptului că destul de frecvent este dificil să se determine în mod “obiectiv” cine este exclus social, din moment ce este o chestiune a criteriilor adoptate și a crizelor care se folosesc de fiecare dată, conceptul de excluziune socială constituie un concept al cărui semnificație este contestată și conceptualizată diferit în diverse țări din întreaga lume.

Excluderea sociala, de asemenea, poate fi vazuta ca o parte a abordarii lui Sen (2000) pentru posibilitati care se bazeaza pe ideea pentru „functionalitati” si „posibilitati”.

„Functionalitatile” sunt acele pe care o persoana este capabila sa realizeze / sa faca si sa fie, pe parcursul vietii acesteia, precum de exemplu sa aiba un corp sanatos, sa aiba stima de sine, sa fie educata, sa participe la viata comunitatii, etc.

„Posibilitatile” sunt combinatiile diferitelor functionalitati care permit persoanei sa traiasca o viata valoroasa pentru ea insasi. Din acest punct de vedere, excluderea sociala poate fi vazuta ca un proces care conduce la o situatie in care pentru anumite persoane si grupuri este mult mai dificil sa realizeze anumite „functionalitati”. Cand este imposibil ca o persoana sa ajunga la o functionalitate, atunci este condusa la o stare de saracie si statutul de excludere sociala poate fi definit ca o combinatie de privatiuni. Excluderea sociala este multidimensionala si poate include lipsa de acces la ocupare, cai de atac juridic/ recompensare si pieti, lipsa de voce/reprezentare politica si insuficiente relatii sociale. De aceea nu este suficient sa se analizeze aceste aspecte separat – trebuie sa se cerceteze legaturile existente intre acestea. De exemplu, excluderea sociala poate reprezenta cadrul pentru perceperea privatiunii si, in special, a doua dimensiune a privatiunii: faptul ca are caracter multidimensional si relatii sociale ascunse.

O alta problema este relatia intre saracie si excludere sociala si modul in care conceptul de excludere sociala poate fi valorificat ca instrument de trasare a politicilor. Excluderea sociala coincide cu saracia, inasa concomitent se extinde in afara acesteia, deoarece cuprinde si aspecte relationale si de distribuire a saraciei. Prin urmare, precum sustin Bhalla si Lapeyre (1997), cadrul analitic ar trebui sa perceapa legatura intre dimensiunile economice, sociale si politice ale excluderii sociale.

Excluderea sociala considera, de asemenea, ca privatiunea si lipsa participarii sunt rezultate si ale altor factori, in afara venitului redus. Se utilizeaza ca un alt mod de a vorbi despre saracie, ca un concept mai larg care cuprinde aspecte de polarizare, diferentiere si inegalitate.

Spre deosebire de populatia țării, rezidenții zonelor sărace suferă de un deficit de integrare. Rețelele sociale sunt fragile, sunt de mici dimensiuni, sunt bazate pe „legături slabe” (*weak ties*) fiind construite pe principiul proximității, sunt rețele de vecini-săraci-din-zone-sărace ceea ce se traduce în incapacitate de mobilizare a unui suport consistent, care să ajute constituenții să dea răspunsuri valide la situațiile critice cu care se confruntă.

Conectarea la fluxurile de informații și comunicare este de asemenea slabă, principalul liant dintre rezidenții zonelor sărace și exterior constituindu-l televiziunea, dar și aceasta cu o acoperire deficitară. La acestea se adaugă concentrarea în zone dominate de sărăcie, segregate teritorial, se mai adaugă excluderea de pe piața oficială a muncii, lipsa de acte și de acces la sistemul de redistribuire a bunăstării. Cu alte cuvinte, în jur de un sfert dintre gospodăriile sărace din zonele sărace, atât în mediul rural, cât și în mediul urban, sunt decuplați de la fluxurile de resurse, de oportunități, de comunicare și de informații, deci sunt excluși social.

Teorii sociologice despre cartierele periferice și excluderea socială

Una dintre teoriile despre mizerie și excludere socială este dezvoltată de Pierre Bourdieu¹.

¹Wacquant, L.J.D., 1993, „De l'Amerique comme utopie a l'anivers”, in Bordieu, P. (dir.publ.) „La misere du monde”, Paris, Le Seuil.

Autorul încercă a înțelege existența oamenilor aflați în dificultate. Ipoteza de plecare este: De ce orașul (în general), "marile ansambluri" (în special), separă oamenii, induc ignorarea reciprocă, incomprehensiunea mutuală, creează viziuni diferite asupra lumii, generează conflicte. Sociologul încearcă să înțeleagă fără concesi și compromisuri punctele de vedere incompatibile asupra tragicului mizeriei, care naște chiar confunții. Cercetătorii au încercat să intre în interiorul grupurilor permanente (vecini de cartier și colegi de birou), să analizeze stilul de viață comunitar și traiectoriile unor generații sau persoane. Ei și-au propus să înregistreze tipurile de mizerie (economică, de „poziție”, familială, instituțională, datorată slujbei sau vârstei etc), toate tipurile de declin, de excludere din interior, contradicțiile generate de „moștenire” (declinul școlar, comportamentul violent, spiritual de contradicție, bolile), solitudinea.

Universul de cercetat au fost locuitorii unor heteroclitice, Z.U.P. (zonele de urbanizare prioritate) și cărora autoritățile vor să le schimbe imaginea dar sunt populate cu oameni în derivă, cu tineri debusolați „asistați” de diferite centre de reintegrare, inspirând o nesfârșită tristețe, revoltați de „ordinea lucrurilor”, într-o lume în care nu-și găsesc locul: mici comercianți fără clientelă (care nu dispun de posibilități de relansare); familii sau persoane cu probleme, care încearcă să se reabiliteze, părăsind ghetourile; oameni marcați de spațiul pe care-l locuiesc, abandonăți de autorități (poliție, școală, instituții de sănătate); persoane publice, având „misiuni imposibile”; militanți de stânga, de sorginte maiostră. Lumea uzinelor, munca de noapte și alte sectoare furnizează posturi „dure” care uzează, umilesc, uniformizează personalitatea. Lumea vârstnicilor cumulează mizeriile fizice, economice, psihice.

Câmpul social al mizeriei, lumea exclușilor, interesează nu numai pe asistentul social ci și pe sociologi, psihologi și educatori. Pentru a înțelege și a ajuta acest eșantion e necesar ca această lume a marginalilor și a exclușilor să fie cunoscută, variată, monitorizată.

A comunica real cu actorii acestei lumi, înseamnă o convertire a disponibilităților analistului social pentru ceilalți.

Conform teoriei lui Robert Merton, atunci când oamenii, ca urmare a unor schimbări de status social, sunt incapabili să se raporteze la sistemul de valori și norme, apare un conflict de norme în cadrul culturii.

Atkinson definește excluziunea socială pornind de la patru elemente ce se regăsesc în cadrul oricărui discurs asupra fenomenului: deprivare multiplă, relativitate, acțiune și dinamică. Astfel, excluziunea nu înseamnă doar simpla sărăcie în termenii lipsei veniturilor sau a șomajului, ea nu poate fi definită prin referirea doar la un sincur crietriu, ci prin prezența mai multor factori, inclusiv cei referitori la participarea la viața comunității. Fenomenul desemnează o situație în care lipsurile se cumulează. Excluziunea este un fenomen relativ, deoarece ea este definită în raport cu o anumită comunitate, cu standardele acesteia de „normalitate”; excluziunea este legata de acțiunea socială, este un act realizat fie de individul însuși (fenomen voluntar), fie în societatea din care face parte (fenomen involuntar din punct de vedere al celui care este expus acestei experiențe). Excluziunea este un fenomen dinamic, în sensul că nu este numai o stare de fapt, o sursă de lipsuri sau deprivări, dar și perspective, șanse, din ce în ce mai mici de integrare și recuperare a lipsurilor prezente. David Bryne (1999) a propus o clasificare a definițiilor excluziunii sociale în două categorii, „slabe” și „tari”. Criteriile operate în această clasificare se plasează întrucâtva în continuarea dezbaterii

privind potențialul progresiv sau regresiv al excluziunii sociale. Pentru Bryne, diferența specifică constă în evidențierea importanței inegalităților materiale și de putere.

În opinia lui Euvrard F. și Prelis, "excluderea poate fi definită ca eșecul unuia sau mai multor sisteme (de aparență) considerate drept fundamentale pentru funcționarea societății [...] sistemul democratic și juridic/ piața locuitorilor de muncă/ protecția socială/familia și

comunitatea."² În lucrări franceze recente, termenul de excludere este înlocuit intenționat cu alte noțiuni: „dezinseție” (De Gaulejac și Taboada Leonetti, 1994)³. Toate acestea au loc în cadrul traiectoriilor individuale în care, se cumulează și se întăresc diferite rupturi sau privațiuni dublate de mecanisme sociale menite să stigmatizeze, îndepărteze sau respingă astfel de persoane. Se acordă astfel rol important sărăciei economice dependentă de instabilitatea condițiilor salariale, dar și rupturile datorate fragilității relațiilor de sociabilitate familiale sau extrafamiliale, precum și efectele proceselor de stigmatizare care presupun apoi strategii de apărare, de reziliență (sau de acceptare a propriului statut) pe care le prezintă victimele diferitelor rupturi.

În abordările de origine anglo-saxonă, săracii sunt prezentați ca o categorie aparte, mai mult, ca o clasă socială, în sensul propriu al cuvântului. Sub-proletariatul urban al ghetourilor americane constituie astfel, în opiniile unor cercetători, o categorie aparte, separată de restul societății, din punct de vedere economic, social și cultural. Lucrările lui Lewis (1969)⁴ evidențiază forme de „cultură a sărăciei” în mediile defavorizate, prin conduite familiale marcate de resemnare și fatalism, transmise de la o generație la alta, acestea contribuind la accentuarea distanței dintre aceste persoane și cele cu proprietăți.

În contextul crizei acute a vechilor așezări din nord-estul Statelor Unite și al degradării centrelor urbane, Wilson (1987. 1993)⁵ concepe noțiunea de urban underclass. Încadrează aici subproletarii din ghetourile urbane, afectați de reducerea locurilor de muncă din industrie, pe cei afectați de degradarea structurilor familiale, de izolarea lor socială în cartierele părăsite de clasa de mijlocie. Condițiile de viață se bazează, în consecință, pe ocupații ilegale marcate de violență, precum și fenomenul de stigmatizare cvăruia îi cad victimă locuitorii din ghetouri. Persistența somajului și neputința de a-și găsi loc de muncă în altă parte, au favorizat apariția și reproducerea unei culturi de supraviețuire precum și respingerea de către restul societății a acestor grupuri sociale. În opinia lui Herpin⁶(1993) *underclass* „constituie grup social foarte omogen” și „prezintă multe din trăsăturile unei clase sociale”.

Teze despre izolarea socială și underclass au făcut obiectul unor vii dezbateri în Statele Unite și Marea Britanie, unii autori criticând ipotezele care susțineau persistența și transmiterea sărăciei, precum și constrângerea acestor persoane de a rămâne în ghetouri, evidențiind mobilitatea socială și geografică a acestor grupuri. Alți autori au susținut ideea că patronii manifestă comportament discriminatoriu la angajare, pe criterii etnice sau geografice. Multe studii franceze evidențiază asemanarea dintre procesele de dezintegrare a ghetourilor americane și situația cartierelor sărace de la periferia marilor orașe franceze. Ele menționează că în al doilea caz există forme de

² Euvrard F. și Prelis, 1994 „La Lutte contre la pauvrete dans la construction europeene”,

³ Castel, R, 1991 „De l'indigence a l'exclusion Precarite du travail et vulnerabilite relationelle”, in Donzelot, J., „Fase a l'exclusion la disaffiliation Precarite du travail et vulnerabilite relationelle”, Donzelot de Brouver/Epi;

⁴ De Gaulejac. V., Taboada Leonetti, I., 1994, „La lutte des plases”, Paris, PUF

⁵ Wilson. W.J. 1987 „The Truly Disadvantaged: 1993-(dir.publ), Sage Publication, „The Ghetto Underclass”

⁶ Herpin, N. 1993 „L'urban underclass chez les sociologies americains exclusion sociale e pauvrete, „Revue francaise de sociologie”, XXXIV.

sociabilitate (posibil dislocate) înlocuite cu multiple intervenții publice, care mențin o oarecare integrare socială, și că procesele de excludere, ale căror victime sunt locuitorii cartierelor sărace de periferie, nu sunt atât de radicale din SUA, pe baze rasiale sau de clasa (Wacquant, 1993).

Teza excuderii este un subiect controversat deoarece unii excluși sunt incluși în sisteme publice și asociale și ajutoare. Fenomenele construcției apartenențelor sociale sunt la fel de dezbătute deoarece sunt caracterizate de mobilitate, cu durată scurtă, punctuale și reversibile. Însăși formarea de comunități pe bază etnică este controversată.

Paradigma solidarității concepe excluderea ca pe o ruptură a legăturii sociale dintre individ și societate, paradigmă fiind ancorată în gândirea republican franceză și tradiția durkheimeiană. Scest model pune bazele unei intervenții puternice ale statului, adresându-se tuturor cetățenilor: este vorba despre „socializarea metodică” (potrivit opiniei lui Durkheim despre educație) sau, printr-o politică de inserție, bazată pe integrarea voluntară sau constrânsă a indivizilor și cooperării lor solidare. Acest model întreține legături strânse cu formele universal de protecție social, combinând împărțirea riscurilor și a redistribuției.

Paradigma specializării este adânc ancorată în gândirea liberal: societatea este bazată pe o reuniune voluntară a indivizilor diferențiați, titular ai unor drepturi și obligații. Procesele de diviziune a muncii și separare a sferelor vieții sociale induc și consolidează specializarea. În cadrul acestei paradigmă, excluderea poate fi analizată ca provenind din fenomene individuale de devianță (în sensul culturaliștilor și al lui Parsons), respectiv din comportamente prin care indivizii aleg să nu profite de oportunitățile care se ivesc (ex. Participarea la viața economică). Potrivit acestei paradigme, săracii sunt victimele proptiilor lor decizii și, în concepția unor concepții extreme, vechi, pot fi considerați drept o amenințare la adresa societății.

Paradigma monopolului care are originea în concepția weberiană potrivit căreia societatea este o construcție social problematică asigurând socializarea comunitară și pe cea social, în care grupurile sociale interacționează în funcție de interesele lor specifice, încercând să folosească în avantajul lor fenomenele de putere și de monopolizare a resurselor. Aici excluderea este rezultatul unui proces de formare a unor grupări, ordine, stări, al căror, „scop este de a închide într-o măsură, mai mică sau mai mare accesul străinilor la șansele (sociale sau economice) care exista într-un domeniu dat (Weber 1971)⁷. Aceste mecanisme de delimitare socială și de monopolizare a resurselor sunt utilizate de către cei care domină în scopul păstrării propriilor privilegii și al perpetuării inegalităților.

În cartea „Conflictul social contemporan” R. Dahrendorf susține că majoritatea nu este interesată de cei marginalizați. Ba chiar cei din urmă sunt împinși în afara tradițiilor culturale și face tot posibilul să-i mențină acol, gândind că-și apără astfel propriile poziții sociale.

Cauzele excluziunii sociale, de asemenea, variaza și depind de raspunsurile la o întrebare esențială : cine este responsabil sau conduce la excluziune ? Fie dacă este vorba de persoane, fie de instituționalizări sau o elită. Conform studiilor relevante, abordările legate de funcționalitatea operațională a conceptului de excluziune socială, sunt două:

⁷Wacquant, L.J.D., 1993, „De l'Amérique comme utopia a l'envers”, in Bordieu, P.(dir. Publ.), „La misere du monde”, Pris, Le Seuil, pp 69-179.

-una dintre abordari se concentreaza pe probleme specifice care sunt considerate exemple de excluziune sociala si

-cealalta caracterizeaza excluziunea sociala ca non-implicare in aspectele majore ale societatii.

Aceste abordari deriva din traditia de masurare a saraciei si a privatiunii si reflecta o pre-existenta schimbare rezonabila in accentul de pe saracie pe excluziunea sociala , referitoare la o abordare multidimensionala, analiza dinamica si concentrare la nivelul local de comunitate.

Masurarile excluziunii sociale se debaraseaza de inceperile anterioare intentionand sa determine persoanele a caror non-participare nu rezulta numai datorita lipsei de resurse, inasa si ca o consecinta de alti factori mai mari precum discriminarea, sanatatea precara, localizarea geografica si identificarea/verificarea/recunoasterea culturala.

În România anului 2001 sărăcia extremă este asociată cu șomajul de lungă durată, munca în sectorul informal, lipsa de calificare, familia monoparentală sau alte forme atipice de familie, ne-participare și marginalizare socială, fenomene de dezagregare socială, tendințe de etnicizare și de concentrare a săracilor în anumite zone clar delimitate teritorial. Datorită acestui cumul de caracteristici sărăcia extremă din România se subscrie conceptului de excluziune socială folosit de țările Uniunii Europene și, astfel, necesită o abordare din perspectiva drepturilor sociale fundamentale ale omului. Sărăcia extremă din România este predominant „nouă”, adică este „tânără” (copiii și tinerii au cel mai mare risc), predominant urbană, în strânsă relație cu transformările sociale de după 1990, cu fenomenul persoanelor fără locuință, cu schimbările de pe piața muncii (șomaj) și cu forme de dezorganizare socială. Pe de altă parte, în zonele sărace din sate, „noua sărăcie” este doar parțial nouă, fiind în fapt combinată cu forme de sărăcie de tip tradițional, specifice comunităților cu grad redus de modernizare, a căror viață economică este dominată de agricultură.

Trăsăturile economice caracteristice sărăciei extreme includ o luptă permanentă pentru supraviețuire, șomaj sau sub-ocupare în economia sub-terană, salarii foarte scăzute pentru cei care sunt angajați, copilul ca aducător de venituri în gospodărie, desfășurarea unui număr larg de activități ocazionale, lipsă cronică de bani și absența economiilor, neacoperirea cronică a nevoilor alimentare (mai ales în perioadele când oportunitățile de muncă informală sunt rare) și obiceiul de a cumpăra pe credit cantități foarte reduse de alimente.

Caracteristicile sociale și psihologice ale culturii sărăciei sunt: supraaglomerarea zonei și a locuinței, lipsa intimității, incidență înaltă a alcoolismului, violența în familie și mică infraționalitate, căsătorii neoficiale și un accent deosebit pe solidaritatea familiei.

Concluzii:

Deci, sărăcia extremă este o stare de lipsuri cumulate care s-a permanentizat. Cu alte cuvinte, sărăcia extremă presupune lipsa unei vieți ordonate de rutine care să confere siguranță și predictibilitate, fiind centrată pe azi și lipsită de perspective. Întregul set de dileme și probleme ce trebuie rezolvate pentru „a trăi de la un salariu la altul”, în cazul săracilor extremi se restrânge la întrebarea fundamentală „ce punem azi pe masă”. Platforma europeană de combatere a sărăciei și excluziunii sociale este una dintre inițiativele majore ale [Strategiei Europa 2020](#) pentru creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii. A fost elaborată pentru a ajuta statele membre în îndeplinirea obiectivului care vizează scoaterea a 20 de milioane de persoane de sub amenințarea [sărăciei și a excluziunii sociale](#).

Bibliografie

- Atkinson, A. B., Social Exclusion, Poverty and Unemployment, în Hills, J. (Ed.) Exclusion, Employment and Opportunity, London, London School of Economics, 1998.
- Barry, B., Social Exclusion, Social Isolation, and the Distribution of Income, în Hills, Le Grand, J., Piachaud, D. (eds.), Understanding Social Exclusion, Oxford, Oxford University Press, 2002.
3. Cace, C., Social Insurances: Management, evolutions and tendencies, Bucharest, Expert, 2004.
- Cace S., The Welfare State. Evolutions and Tendencies, Expert, Bucharest, Romania, 2004.
- Castel, R., 1991 „De l'indigence à l'exclusion Précarité du travail et vulnérabilité relationnelle”, in Donzelot, J., „Fase à l'exclusion la disaffiliation Précarité du travail et vulnérabilité relationnelle”, Donzelot de Brouver/Epi;
- De Gaulejac. V., Taboada Leonetti, I., 1994, „La lutte des places”, Paris, PUF
- Euvrard F. și Prelis, 1994 „La Lutte contre la pauvreté dans la construction européenne”,
- Herpin, N. 1993 „L'urban underclass chez les sociologues américains exclusion sociale e pauvreté”, „Revue française de sociologie”, XXXIV.
- Wacquant, L.J.D., 1993, „De l'Amérique comme utopie à l'univers”, in Bordieu, P. (dir. publ.) „La misère du monde”, Paris, Le Seuil.
- Wilson. W.J. 1987 „The Truly Disadvantaged: 1993-(dir. publ), Sage Publication, „The Ghetto Underclass”.